

De pittige wintermaanden begin dit jaar, hebben ongetwijfeld onze wadvogels zwaar op de proef gesteld.

Dergelijke, niet elke winter voorkomende omstandigheden, zijn bijzonder interessant om de reacties van de vogels hierop te kunnen bestuderen. Juist deze extreme situaties kunnen inzicht geven in het algemene doen en laten van de vogels. Enerzijds vragen we ons, wanneer ze blijven af, hoe ze dit overleven; anderzijds, wat de eventuele alternatieven voor de vogels zijn. Heel belangrijk hierbij is de uiteindelijke strategie die de vogels moeten toepassen.

Over simpele vragen als: 'blijven we of vertrekken we' moeten steeds beslissingen genomen worden. Als je besluit om weg te gaan (zuidelijker) is het de vraag hoe de voedselsituatie daar is. De aantallen zullen daar misschien te hoog worden, zodat je mede door de extra uitgegeven vliegenergie, van de regen in de drup komt. Daarbl kan best de situatie op de plek waar je zat over enkele dagen beter worden bij invallende dooi. Een voorbeeld: in de strenge winter van 1962/63 zijn de meeste Bergeenden naar Groot-Brittannië uitgeweken. Maar ook daar bevroren de estuaria, hetgeen zelden gebeurt, en veel Bergeenden stierven toch nog.

Maar als je te lang wacht kan het wel een definitief te laat zijn, als je te weinig energie over hebt voor de vliegtocht.

Bij dit alles liggen de problemen van de vogels meer in het niet of nauwelijks aan voedsel kunnen komen (bevroren grond, sneeuw, ijzel), dan aan de kou op zich.

Kleinere vogels moeten eerder een beslissing nemen om te vertrekken dan grotere, in verband met hun reletief kleinere vetvoorraad. Zo kunnen Bonte Strandlopers ongeveer 3-4 dagen in leven blijven zonder te eten, terwijl Scholeksters het meer dan 10 dagen kunnen uithouden en Koolmezen daarentegen slechts enkele uren.

Kortom interessante vragen te over, maar de beantwoording ervan is verre van gemakkelijk. Het ontbreekt vaak al aan de basisgegevens, omdat er niet aan de kust geteld kan worden.

Om toch hiervan iets te weten en te laten zien heb ik het aantalsverloop van een aantal soorten, zoals die door onze groep²² voor de Lauwerpolder zijn verzameld, van deze winter vergeleken met die van de twee voorgaande jaren.

Juist voor dit gebied is gekozen, omdat het al drie jaar door steeds dezelfde mensen is geteld.

Nog even iets over het weer. Het pittige karakter hiervan kwam vooral tot uitdrukking in de periode die ingeleid werd met de sneeuwstorm van 30 en 31 december en de daaropvolgende week van strenge vorst, met 's nachts temperaturen van meer dan -20°C en in de periode rond de zware sneeuwstorm van 13 t/m 15 (17) februari (de 13^e heeft het een groot deel van de dag geijzeld), die ook in de rest van Nederland bekend zou worden. De tussenliggende tijd werd gekenmerkt door rustig winterweer, met af en toe lichte dooi, waarbij nooit alle sneeuw van het land verdween. Aan deze winter kwam een einde op 3 maart.

Om een indruk te geven van de hevigheid van deze winter kan ik dit het beste illustreren aan de hand van het volgende: gedurende deze twee maanden raakten wij in de Lauwerpolder 5 maal ingesneeuwd, waarbij wij in totaal

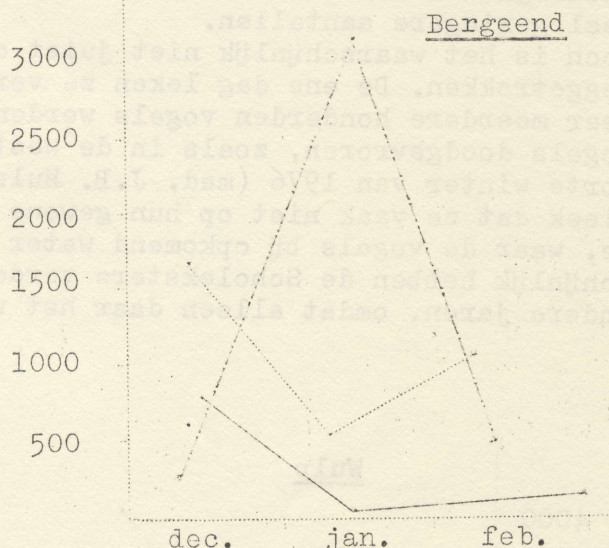
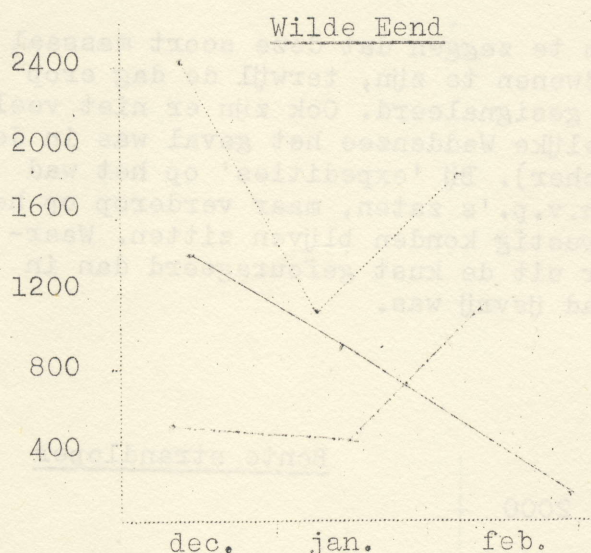
²² met dank aan mijn kollegatellers: Robert Rubertus, Cees Sikkema, Piet Swierstra en Kor Zwart.

18 dagen van de buitenwereld waren afgesneden.

Niet voor alle wadvogels is de invloed van de winter op het aantalsverloop even duidelijk. Daarbij spelen fluktuaties van jaar tot jaar, ongelijke telomstandigheden enz. uiteraard een gekompliceerde rol. Het gaat echter om het 'algemene' verloop.

Bij de figuren: Vergelijking van het aantalsverloop van een 11-tal wadvogels voor de Lauwerpolder (3,5 km kustlengte) voor drie winters (1976/'77 t/m 1978/'79).

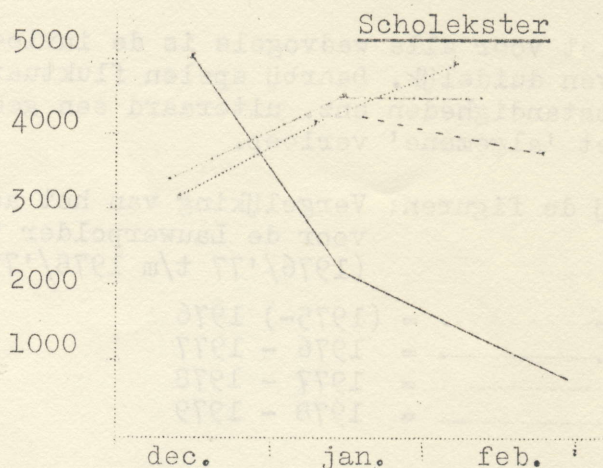
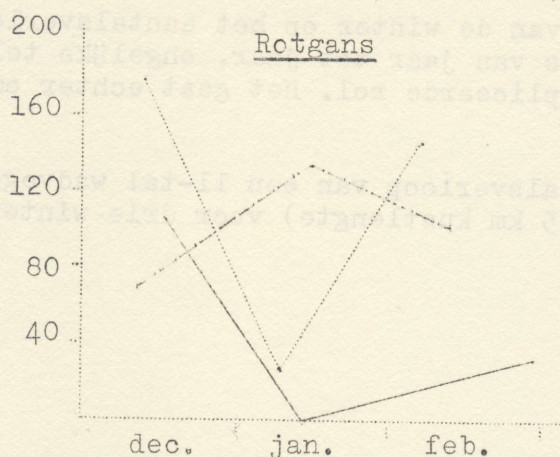
----- = (1975-) 1976
 = 1976 - 1977
 - - - - - = 1977 - 1978
 _____ = 1978 - 1979

Zo zien we b.v. voor de Wilde Eend in 1976/'77 en 1977/'78 een vrijwel identiek patroon, maar de aantallen in het eerste seizoen liggen aanmerkelijk hoger dan in het jaar daarop. Deze winter bleven de aantallen in februari sterk dalen. Dit is waarschijnlijk een gevolg van de bijvoeding die overal in Groningen gebeurde, zodat grote concentraties Wilde Eenden rond boerderijen waren aan te treffen.

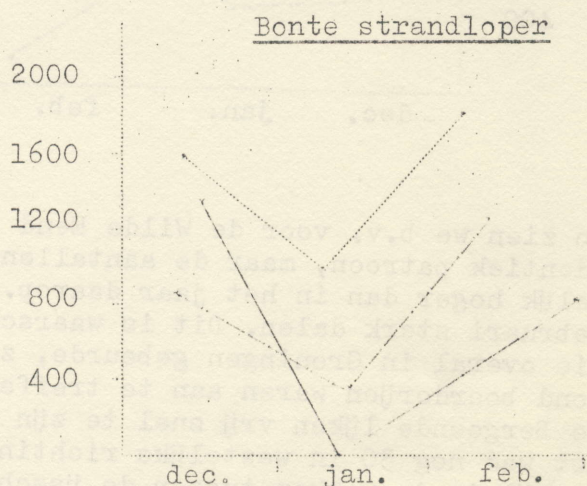
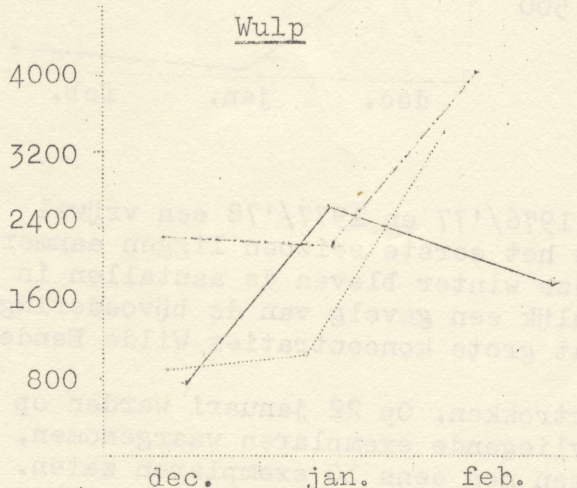
De Bergeende lijken vrij snel te zijn vertrokken. Op 22 januari werden op het wad nog 30 in westelijke richting vliegende exemplaren waargenomen, terwijl in de wakken tussen de ijsschotsen nog eens 10 exemplaren zaten. Op eenzelfde tocht op 18 februari werden geen Bergeenden gezien.

De Rotganzen zijn vlak na 16 december, in verband met de sneeuwval, weggegaan en pas vlak voor 27 februari teruggekomen, op het moment dat de eerste plekje gras op de kwelder vrij van sneeuw waren. Met de Rotganzen waren ook 12 Brandganzen en 255 Smienten present. Waren de aantallen Rotganzen eind februari lager dan normaal, dit werd snel ingehaald, zodat er op 9 maart reeds 560 aanwezig waren, samen met 110 Brandganzen.

Bij de Scholekster, een gemakkelijk te tellen soort met onder normale omstandigheden konstante winteraantallen, zien we als gevolg van deze winter veel geringere aantallen.

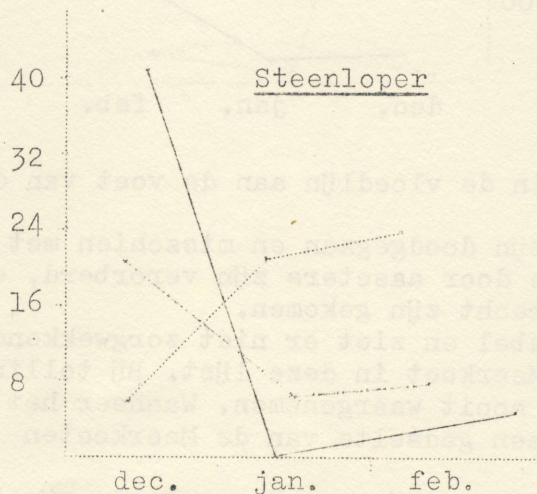
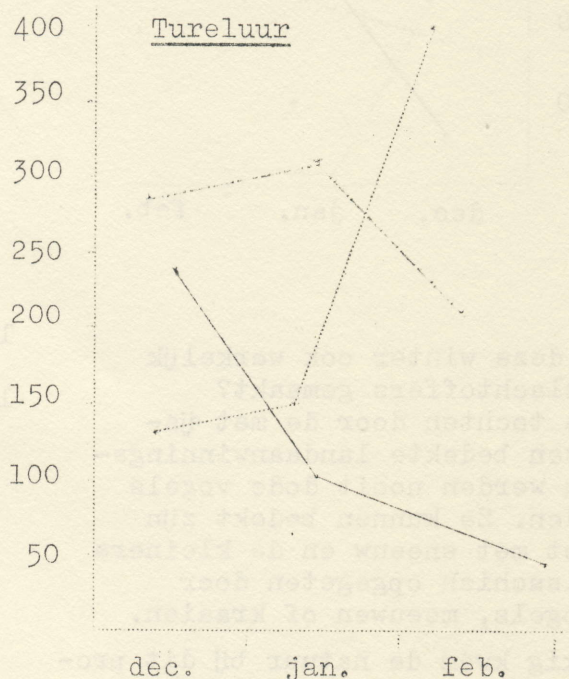
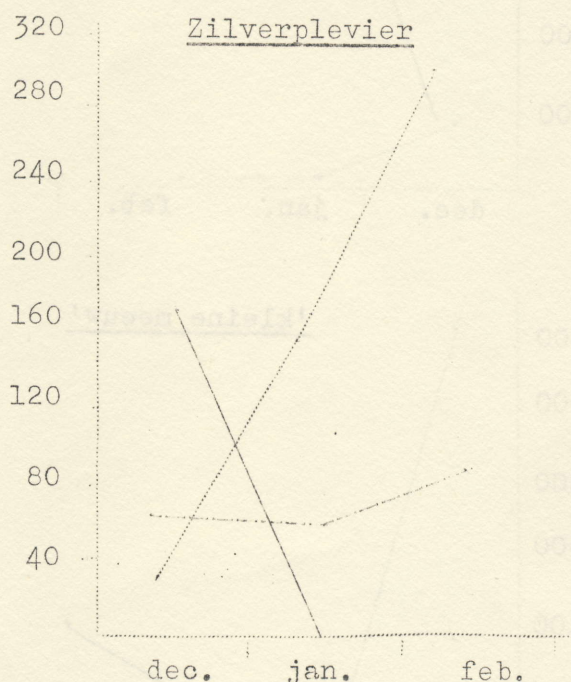
Toch is het waarschijnlijk niet juist om te zeggen dat deze soort massaal is weggetrokken. De ene dag leken ze verdwenen te zijn, terwijl de dag erop weer meerdere honderden vogels werden gesignaleerd. Ook zijn er niet veel vogels doodgevroren, zoals in de westelijke Waddenzee het geval was in de korte winter van 1976 (med. J.B. Hulscher). Bij 'expedities' op het wad bleek dat ze vaak niet op hun gewone h.v.p.'s zaten, maar verderop op het ijs, waar de vogels bij opkomend water rustig konden blijven zitten. Waarschijnlijk hebben de Scholeksters verder uit de kust gefourageerd dan in andere jaren, omdat alleen daar het wad ijsvrij was.

Voor de Wulp geldt iets dergelijks als voor de Scholekster. Opvallend is dat de januari-telling (1979) veel hoger ligt dan die van december daarvoor. Daarna is er blijkbaar toch een aantal vertrokken. Dit wordt gesteund door de waarneming van trek van Wulpen in zuidelijke richting en de aanwezigheid van stervende en dode vogels op het Noordzeestrand van Holland na de sneeuwstorm van half februari (med. P.M. Zegers).

De Bonte Strandloper is waarschijnlijk direkt na het invallen van de winter uit de Waddenzee vertrokken. Bij de telling van eind februari 1979 werden ze weer voor het eerst teruggezien. Tegelijk trokken er meerdere groepjes

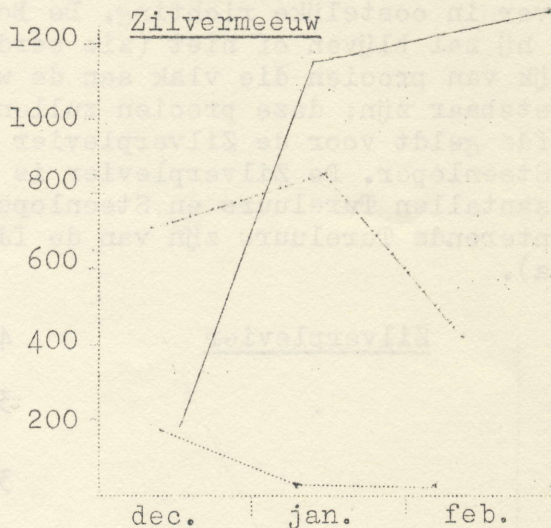
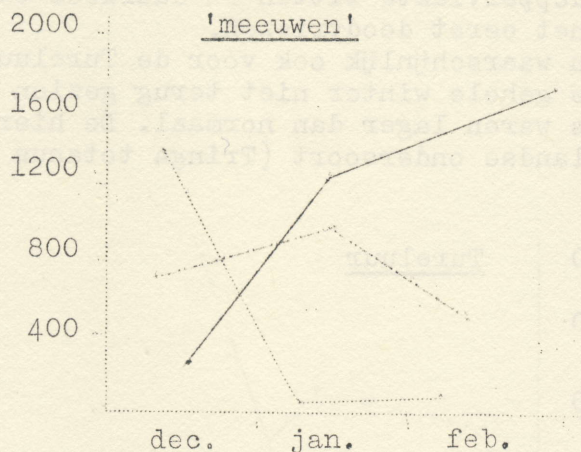
hoog over in oostelijke richting. De Bonte Strandloper moet snel beslissen of hij zal blijven of niet (zie eerder). Daarbij is dit wadvogeltje afhankelijk van prooien die vlak aan de wadoppervlakte zitten en daardoor extra kwetsbaar zijn; deze prooien zullen het eerst doodvriezen. Hetzelfde geldt voor de Zilverplevier en waarschijnlijk ook voor de Tureluur en de Steenloper. De Zilverplevier is de gehele winter niet terug gezien en de aantallen Tureluurs en Steenlopers waren lager dan normaal. De hier overwinterende Tureluurs zijn van de IJslandse ondersoort (*Tringa totanus robusta*).

Behalve dat vogels zoals Scholeksters en Wulpen langer zonder voedsel in leven kunnen blijven, hebben zij ook nog het voordeel op dieper zittende prooien te kunnen fourageren. De Wulp b.v. fourageert 's winters op strandgapers (*Mys* sp.) tot op een diepte van maximaal 15 cm. Dieper zittende prooien vriezen minder snel dood, bovendien blijven ze voor de Wulp te bemachtigen, omdat bij elk hoogwater de wadbodem weer ontdooit.

Hebben we bij de tot nu toe besproken soorten een achteruitgang in de aantallen moeten konstaten, het tegendeel blijkt bij de meeuwen het geval te zijn.

Vooraf voor de Zilvermeeuw, maar ook voor de kleine meeuwen (Kok- en Stormmeeuw) zijn de aantallen in februari veel hoger dan normaal. Mogelijk zijn meeuwen, die andere winters in het binnenland verblijven, naar de kust getrokken. Ook op het wad zullen ze geen gebrek aan voedsel hebben gehad. Deze alleseters zullen een rijke dis gevonden hebben in de vorm van stukgevroren mossels en kokkels en misschien aan bezweken vogels.

Heeft deze winter ook werkelijk veel slachtoffers gemaakt? Tijdens tochten door de met ijs-schotsen bedekte landaanwinningsvakken werden nooit dode vogels gevonden. Ze kunnen bedekt zijn geweest met sneeuw en de kleinere zijn misschien opgegeten door roofvogels, meeuwen of kraaien.

Gelukkig kwam de natuur bij dit probleem met de oplossing aandragen.

Als gevolg van de storm op 9 maart was de vloed van zaterdagmorgen ca. $\frac{3}{4}$ m hoger dan normaal, zodat al het drijvend materiaal dat zich twee maanden daarvoor op de kwelder

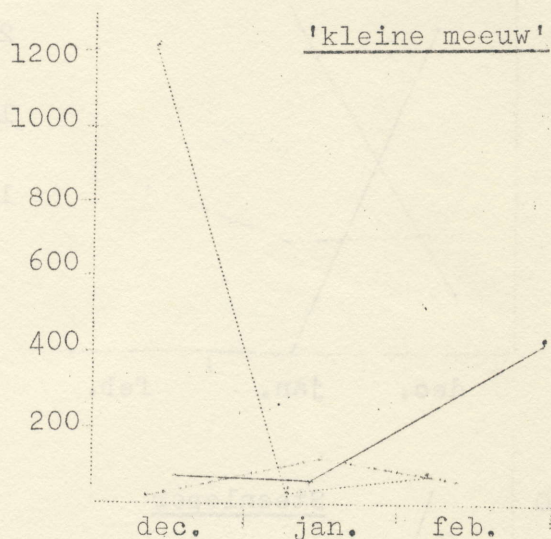
en in de landaanwinning had verzameld, in de vloedlijn aan de voet van de dijk kwam te liggen.

Buiten de vogels die verder op het wad zijn doodgegaan en misschien met het ijs zijn weggedreven en de dode vogels die door aaseters zijn verorberd, zullen alle slachtoffers in de vloedlijn terecht zijn gekomen.

Het resultaat staat weergegeven in de tabel en ziet er niet zorgwekkend uit. Opvallend is het voorkomen van de Meerkooit in deze lijst. Bij tellingen in de Lauwerpolder wordt deze soort nooit waargenomen. Wanneer het binnenwater dichtvriest trekt blijkbaar een gedeelte van de Meerkooiten naar het buitenwater.

Verrassend hoog zijn ook het aantal Fazanten en Hazen. Daarentegen zijn bij de meeuwen, ondanks de hoge aantallen, bijzonder weinig slachtoffers gevallen. Voor de rest spreekt de tabel voor zich, denk ik.

De dode vogels (behalve de Fazanten) en de Hazen lagen vrij homogeen verspreid langs de vloedlijn en we kunnen hun aantallen waarschijnlijk zonder veel bezwaar gebruiken om, door middel van extrapolatie, een schatting te maken van de sterfte onder de wadvogels langs de hele Groningse noordkust gedurende de twee wintermaanden.

Uit het voorgaande zouden we voorzichtig kunnen konkluderen dat de wadvogels de 'strengere' winter van 1978/'79 goed hebben doorstaan. De kleinere soorten en de grazers zijn op tijd vertrokken, terwijl de grotere soorten merendeels zijn gebleven. Daarbij waren de aantallen meeuwen hoger dan normaal.

Deze konklusie moet toch met een zekere voorzichtigheid gepaard gaan, aangezien de gevolgen op de lange termijn nog onmogelijk zijn te schatten. Een deel van onze wadvogels heeft meer energie moeten uitgeven dan in normale winters, doordat ze verder weg zijn getrokken; een ander deel heeft op hun energiereserves moeten interen, doordat ze verschillende dagen geen voedsel konden vinden. Wanneer de vetvoorraad in het voorjaar onvoldoende aangevuld zou kunnen worden, heeft dit zeker nadelige gevolgen voor de trek en voor het broedsucces.

Aantal doodgevonden vogels (en Hazen) in de vloedlijn van de Lauwerpolder (3,5 km kustlengte) op 10 en 11 maart 1979.

soort	aantal	bijzonderheden
Fuut	1	
Wilde Eend	5	2♂ + 3 ♀♀
Smient	1	ad. ♂
Zwarte Zeeëend	1	juv. ♂
Bergeend	3	2 ad. + 1 juv.
Kleine Rietgans	1	
Rotgans	1	
Knobbelzwaan	1	ad.
Fazant	11	1 ♂ 9 10 ♀♀
Meerkoet	6	
Scholekster	14	7 ad. + 7 juv.
Wulp	8	
Tureluur	2	
Bonte Strandloper	4	
Kleine/Middelste Jager	1	juv.
Zilvermeeuw	2	1 ad. + 1 juv.
Stormmeeuw	1	ad.
Kokmeeuw	1	ad.
Houtduif	1	
Ransuil	1	
Veldleeuwerik	1	
TOTAAL	67	
niet gedetermineerd	± 10	
Haas	18	

Adres: Emmaweg 70
Uithuizen
05953-1772